

С Т А Н О В И Щ Е

От: доц. д-р Нели Георгиева Стефанова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Философски факултет, Катедра „Реторика“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.3. Философия – Реторика (История на реториката) в Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № РД 38–532 от 16.11.2020 г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Автор на дисертационния труд: **Георги Петров Мерджанов**

Тема на дисертационния труд: **Наративът в англоезичната реторика на естонския президент Ленарт Мери в периода 1992 – 2001**

1. Информация за дисертанта

Георги Петров Мерджанов е роден през 1979 г. Завършил е магистърска степен по специалност „Транспортно строителство“ в Университета по архитектура, строителство и геодезия в София, а по-късно и бакалавърска степен по специалност „Драматургия“ в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“. В периода 26.01.2017 – 01.02.2020 г. дисертантът се е обучавал в докторската програма на Катедра „Реторика“ в СУ „Св. Климент Охридски“ по научна специалност „Философия на културата, политиката, правото и икономиката“ – История на реториката. Обучението е осъществено в редовна форма под научното ръководство на доц. д-р Герасим Петрински. Докторантът е изпълнил предвидените в индивидуалния план дейности. Владее отлично английски език. Автор е на филмови сценарии и сценарии на телевизионни предавания. Определено може да се заяви, че докторантът Г. Мерджанов умело съчетава и прилага натрупаните професионални компетенции и опит в разработката на своя дисертационен труд.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

В дългия период на политическа трансформация на страните от Централна и Източна Европа, съпътствала историята на последните десетилетия, политическата реторика във всичките ѝ разновидности успя да докаже, че е основно средство за придобиване на власт. Анализът на европейската специфика е със висока стойност за българските изследователи на политическия дискурс, поради взаимното влияние на процесите в европейския контекст. В тази връзка изучаването на президентската

реторика на Естония на границата на последното десетилетие на XX век и новото хилядолетие е значим принос на Георги Мерджанова към изучаването на проблема.

Дисертационният труд на кандидата представлява мащабно и систематично проучване на наративната парадигма в англоезичната реторика на естонския президент Ленарт Мери в периода 1992 – 2001 г. Като интересен мога да определя избора на предмет на изследване. Естония е страна, която възприема ценностите на северните си съседи и излиза от традиционната представа за източноевропейска държава, често е сочена за един от световните лидери в сферата на цифровизацията.

Още в увода авторът на дисертацията декларира мотива си да открие „модела на успешната международна президентска реторика в Източна Европа” (Дисертация, с. 4) и да предостави на „президентите, авторите на речи, президентската администрация и изследователите в областта на международната президентска реторика практически инструмент за оценка и изграждане на ефективни речи” (Дисертация, с. 5). В обосновката на мотивите си Г. Мерджанов прави много точна съпоставка между Естония и България, което повишава значимостта на изследването и възможностите за практическо използване на резултатите в нашия роден политически контекст. Управлението на президента Ленарт Мери маркира важен период в историята на Естония, съпроводен с динамика и предизвикателства – установяване и утвърждаване на политическата независимост на страната, подписване на предприсъединителни договори за НАТО и Европейския съюз, налагане като лидер в Източноевропейския регион и лидер в сферата на технологичните иновации.

Точно са определени обектът и предметът на изследването. Конкретно е дефинирана и целта на автора – да идентифицира модела, по който наративът се използва в естонската англоезична президентска реторика в проучвания период и да установи ролята на този модел в историческите процеси в Естония (Дисертация, с. 6).

В методологично отношение дисертантът прилага хронологичен, структурен и софтуерен анализ. Опира се на индуктивната логика – чрез изследване личността на лидера извежда специфични похвати от президентската реторика.

Оригиналната изследователска концепция на Г. Мерджанов е свързана с това, че разглежда международната президентска реторика на Ленарт Мери като дългосрочна стратегия, в която чрез структурен и софтуерен анализ извежда явен наративен модел, сходен със сюжета на глобалния наратив от митологичното „Пътуване на героя”, описано от Джоузеф Кембъл в произведението „Героя с хиляди лица“. Предвид естеството на заеманата социална позиция Ленарт Мери е уподобен на митологичния персонаж от цитираното произведение, а различните наративни подходи в реториката на президента позволяват да бъдат открити редица конфликтни отношения и чувствителни пунктове в колективното съзнание – демокрация срещу тоталитаризъм, минало срещу бъдеще, малки срещу големи държави и др. С помощта на софтуерния анализ дисертантът извежда персонална и публична сюжетна линия и констатира 7 различни вида наратив в реториката на президента Л. Мери – притчи, персонални, исторически и митологически наративи, хипотези за бъдещето, статистически и правни

наративи. „Пътуването на героя“ е основният гръбнак, който обединява отделните реторически визии и оказва въздействие върху различни типове аудитории.

В резултат на собствено емпирично проучване авторът на дисертацията достига до заключението, че Л. Мери създава политическа митология, основана на академичния, древногръцкия и естонския епос (Дисертация, с. 264). Тази митологична сюжетна линия и персонажите правят наратива в международната англоезична реторика на естонския президент разбираема както за вътрешната, така и за външната, международна аудитория. Това ми дава основание да определя изследването като показателно за цялостното място и роля, които има наратива като стилистична стратегия и средство в президентската реторика.

Текстът е изложен на 348 страници – сериозен обем за дисертация, кандидатстваща за придобиване на степента „доктор“. Трудът е структуриран в четири основни глави, придружени с увод, заключение, използвана литература и подробно приложение на данните от извършения софтуерен анализ. Събран и добросъвестно анализиран е впечатляващ обем от 324 политически речи (обекти на изследване) на английски език. Използвани са 102 англоезични заглавия и 17 литературни източника на български език, както и политическа филмография. Стриктното позоваване на първичните теоретични източници показва, че докторантът познава много добре литературата в областта, в която разработва темата на дисертацията си, и умело използва и езиковите си познания. Предимство на анализа е стремежът към прецизиране на работните понятия.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

В дисертацията ясно се открояват два съдържателни центъра. Първият поставя теоретичните основи на изследването и се фокусира върху историята на наратива, промяната на философските гледни точки към него и основните научни концепции за президентската реторика. Вторият отразява оригиналния творчески подход на автора, свързан с изработването и прилагането на персонален емпиричен модел, включващ структурен и софтуерен анализ.

Впечатлена съм от извършеното хронологично и съдържателно проучване на еволюцията на термина „нарратив“ в реториката от Древна Гърция до XXI век. Оценявам го като сериозен принос към теорията и историята на реториката. В анализа Г. Мерджанов следва хронологичния принцип при представянето на отделните автори, като разглежда типовете наратив, композиционните правила, структурата и мястото на наратива в общата диспозиция на текста, реторическите функции, стиловите специфики и средства. Високо оценям авторския анализ на категории като *достоверност*, *правдоподобност*, *вероятност* и *очевидност* на наратива, които дисертантът обвързва с конкретни реторически и аргументативни функции. Този подход логически очертава връзката между наратив и аргумент, забелязана още при Аристотел и Цицерон. Намирам, че тази част от разработката заслужава адмирации, като се имат предвид обемът на проучените антични реторически произведения и задълбоченият анализ на същностните характеристики на наратива в реториката. Докторантът отразява и промяната на гледната точка на философи и теоретици на реториката към наратива,

която през XX век достига своята кулминация. В резултат от извършения исторически преглед Г. Мерджанов извежда три функции на наратива в реториката (елемент на ораторско произведение; завършено произведение; наратив, формиращ реалност) и достига да разбирането за *митологичен* и *юридически наратив*, съществуващи в синхрон, доколкото първият създава за аудиторията морална реалност, която вторият успешно валидира (Дисертация, с. 63). За целите на емпиричния анализ авторът избира наративната парадигма на Уолтър Фишер (1987), разглеждаща президента като *разказвач на истории* пред огромна аудитория.

Историята на президентската реторика авторът анализира в контекста на американската политическа традиция – разбираемо, предвид факта, че изследванията върху тази разновидност на политическото красноречие са щатска научна традиция, свързана със специфичната за Америка форма на държавно управление. Кратко, но съдържателно дисертантът представя двете основни разбираня за реториката на американските президентите след 80-те години на XX век – *президентска реторика* и *реторическо президентство*, проследени в трудовете на Теодор Ото Уинд и Джефри К. Тулис. Уместно отделя внимание на кризисната и предизборната президентска реторика, засяга и въпроса за влиянието на променящите се концепции за лидерството. Положително оценявам плавния и логичен преход между двете теоретични части в параграфа, посветен на наратива в президентската реторика. В него авторът прави много съществено и смислоопределящо за контекста на реторическия анализ разграничение – между *персонажа* и *типажа* на президента: „Типажът на естонския президент е този, описан в конституцията..., в споделените наративи на гражданите, в литературата, киното и медиите...изпразнен от личностни черти...Персонажът на президента е всеки индивидуален президент, който изпълва рамката на типажа със своите личностни характеристики, отразен в медии и популярни схващания, във вицове и друг тип фолклор” (Дисертация, с. 81).

Емпиричната част на проучването Г. Мерджанова поделя на структурен и софтуерен анализ. Двата основни механизма предоставят сходни данни – първият извежда структурата и сюжета на президентските речи, докато вторият обрисова дълбочината на връзките, персонажите и взаимоотношенията между тях. Това определено дава по-пълна картина за международната реторика на президента Л. Мери.

Структурният метод е използван за установяване на формата и категоризиращите жанрови характеристики на посланията (аудитория, персонажи, среда, конфликт, сюжет, тема), както и за изработване на реторически *досиета* на всичките 324 речи. Подбраният модел е правилен тактически избор, който дава възможност на автора да изведе базовия наратив във времето, институционалното и персоналното развитие на президента. Всяка реч авторът съотнася с конкретна стъпка от пътешествието на митологичния герой на Дж. Кембъл, което може да се определи като оригинално творческо решение. Сериозно внимание е отделено на идеологическите функции, на мисловните линии и историческите паралели в президентските послания. Предимство тук е графичното представяне на цялостния сюжет.

В последната част от дисертацията тезите на автора са поставени на практическа основа и намират своето емпирично потвърждение. С помощта на софтуер за

автоматична обработка на текстови корпуси *AntConc* (Version 3.5.7, Anthony, 2018, Developed by Laurence Anthony) дисертантът идентифицира елементите с най-висока повтаряемост в проучените речи. Извършва подробен честотен анализ, оценка на съвпаденията и колокатите, тълкуване на основните семантични тройки подлог-глагол-допълнение, което му дава възможност да изработи подробна визуална схема на взаимоотношенията и връзките между отделните елементи. Посредством софтуерния анализ е направена проверка на резултатите от анализа на наратива като дългосрочна стратегия, изведени са значими (повтарящи се) наративни конструкции в реториката на президента, открити са основните и допълнителни сюжетни линии.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Дисертационният труд е перспективен и притежава редица преимущества. Смятам, че заложените цели и задачи на изследването са постигнати. Като най-съществено достойнство в разработката на Георги Мерджанова приемам изработването и прилагането на собствен емпиричен модел, включващ структурен и софтуерен анализ, въз основа на чиито резултати авторът извежда оригинална методология за използване на наратива в англезичната източноевропейска президентска реторика. Това положение съответства на поставените изследователски задачи (Дисертация, с. 7).

Дисертантът потвърждава стартовата си научна хипотеза, а именно, че посредством софтуерния анализ може да се изведе основният наратив в реториката на естонския президент Л. Мери, който може да бъде уподобен с митологичното „Пътуване на героя“, описано от Джоузеф Кембъл в произведението „Героя с хиляди лица“.

Дисертационният труд има приносна стойност не само за естонската история, но и за президентската реторика като една от категориите на съвременния политически дискурс. Както забелязва авторът, „Получените резултати могат да се използват като референтни при следващи анализи на президентска реторика, като не е задължително тя да бъде само естонска или източноевропейска. Освен от учени, универсалната митологична структура в реториката на Ленарт Мери може да бъде приложена ефективно от всеки един президент и автор на речи” (Дисертация, с. 265).

Във всички части от разработката проличават уменията на автора да систематизира, да извършва синтез, да извежда значимото, смислоопределящото, специфичното, да открива сходства и различия в научните постановки, с които борави.

Приемам формулираните от дисертанта научни приноси. По мое мнение приноси №3 и №4 биха могли да се обединят съдържателно и да се представят като разработване и прилагане на собствен емпиричен модел и алгоритъм за анализ на политически послания. В сегашната си формулировка същите имат описателен характер и разказват какво е направено в емпиричната част на дисертацията и в каква последователност. Намирам, че на преден план следва да бъде изведен резултатът от извършеното, както и оригиналността на авторската методика.

5. Оценка на автореферата и публикациите по дисертацията

Авторефератът отговаря изцяло на съдържанието на дисертационния труд. Георги Мерджанов е самостоятелен автор на 6 научни статии, 3 от тях идейно свързани с

темата на изследването и публикувани в Годишниците на Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Обемът и количеството на тези трудове могат да се приемат като заявка за сериозно бъдещо творчество. Тук е мястото да споделя и положителните си лични впечатления от проявената от докторанта мотивация, активно участие и винаги оригинално представяне в организираните научни събития на Катедра „Реторика“. В рамките на 3-годишното си обучение той е участвал в 6 национални научни конференции и 1 международен форум в Университета в Талин, Естония.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Основните ми препоръки към дисертанта са свързани с целенасочено поведение, което да осигури възможност за популяризиране на това интересно и полезно изследване.

Проличава работата на автора с голям брой източници. В този смисъл изследването е поставено на достатъчно широка теоретична основа. При бъдещо доразвиване на някои от изложените в дисертацията позиции, бих препоръчала на автора да включи препратка към наративната семиотика и конкретно към *атанциалния модел* (актантна схема) на Алгирдас Греймас, който обяснява въздействието и динамиката на текста като композиция на наративен сюжет. Ползена препратка би могла да бъде и *Теорията на аргументативната граматика* на Винченцо Ло Кашо, описваща интересни паралели и аналогии в структурните елементи на аргументацията и разказа, ситуацията и аргумента, събитието и тезата.

С оглед естетическата издържаност на текста бих препоръчала същият да бъде подравнен и центриран. Може да се оптимизира и подредбата на съдържанието, което на места е визуално „накъсано“.

Изброяването на подробните числови данни от софтуерната обработка на текстовете е фактологически коректно, но на отделни места става прекомерно. Статистическата част спокойно може да се редуцира или измести изцяло в приложението, за да не разкъсва нишката на аналитичното изложение. Мисля, че това би направило текста по-четивен, последователен и удобен за възприемане.

7. Заключение

Становището ми е изцяло положително. Дисертационният труд е разработен на високо теоретично и емпирично равнище и удовлетворява всички критерии за исканата степен. Смятам, че представената работата ще обогати българската научна литература с оригинално изследване на наративната парадигма в политическата реторика. Затова убедено предлагам на научното жури да присъди на Георги Петров Мерджанов образователната и научна степен „Доктор“. Аз ще гласувам с „да“.

София, 24.01. 2021 г.

Подпис: .....

доц. д-р Нели Стефанова